

K problematike prekladu dopravného značenia v ukrajinsko-slovenskom kontexte

Slavomír Gál, Filozofická fakulta PU, slavogal@gmail.com

Kľúčové slová: dopravné značky a dopravné značenie, problémy a spôsoby prekladu, Ukrajina, Slovensko

Ключеві слова: дорожні знаки та дорожня розмітка, проблеми та способи перекладу, Україна, Словаччина

Na IV Medzinárodnom automobilovom kongresu v Seville v 1923 bolo schválené uznesenie, že všetky dopravné značky budú na území Európy jednotné. Situácia sa ale postupne menila a dnes môžeme konštatovať, že dopravné značky a dopravné značenia nie sú v každom štáte rovnaké. Týka sa to najmä krajín, ktoré nie sú členmi Európskej únie, preto sa dopravné značky na území týchto štátov môžu líšiť od charakteru značiek členských krajín EÚ. To je jedným z dôvodov, prečo sme sa rozhodli venovať tejto problematike v ukrajinsko-slovenskom kontexte. Skúmať ju budeme samozrejme hlavne z jazykového hľadiska, všímať si budeme prekladové „posuny“ a sémantické rozdiely v názvosloví jednotlivých značiek.

Nemôžeme povedať, že ukrajinské dopravné značky sú úplne odlišné od tých na území Slovenskej Republiky, ale existujú rozdiely, ktoré môžu spôsobiť určitý druh neznáma a nepríjemnosti pre vodičov. V tejto štúdiu chceme poukázať na tieto rozdiely a objasniť ich na príkladoch konkrétnych dopravných značiek. Východiskovým bude pre nás ukrajinské dopravné značenie, ktoré budeme porovnávať so slovenským. Značky sme netriedili do kategórií, nakoľko to pre náš výskum nie je dôležité. Je nutné poznamenať, že pre obšírnosť problematiky uvádzame len najzaujímavejšie preklady, v ktorých môžeme pregnantne sledovať jazykové a miestami aj kultúrne rozdiely.

Prvou spomedzi zaujímavých dopravných značiek ktoré sa svojím významom, alebo názvom odlišujú od slovenských je **Напрямок повороту**, ktorá usmerňuje premávku v smere šípok a označuje najmä nebezpečnú zákrutu. Tvarom ani formou sa táto značka síce nijako neodlišuje od jej slovenského náprotivku, avšak veľký rozdiel je v jeho pomenovaní. Na Slovensku nesie táto dopravná značka názov „Vodiaca tabuľa“ a teda onomaziologickou štruktúrou nezodpovedá ukrajinskému názvu. Je potrebné poznamenať, že aj v slovenskom jazyku znie názov tejto značky pomerne zvláštne a jej potenciálny doslovný preklad „Дороговазна табличка“ by Ukrajincom spôsobil značné problémy s porozumením, nakoľko znie veľmi neprirodzené. V slovenskom názve sú motivujúcimi lexémami „viest’ (водити)“ a „tabuľka (табличка)“, v ukrajinskom jazyku: „напря́м (smer)“ a „поверта́ти (odbočovať, resp. meniť smer jazdy)“.

Слизька дорога

Značky sa opäť neodlišujú vzhľadom ani dopravným významom ale ich pomenovanie je v oboch jazykoch rozličné. V slovenských pravidlách cestnej premávky sa táto dopravná značka sa nazýva „Nebezpečenstvo šmyku“. Ak by sme opäť prekladali doslovné, v slovenčine by sme dostali „Klzkú vozovku/cestu“, v ukrajínčine slovné spojenie „Небезпека заносу“. Motivácia v slovenskom jazyku nezodpovedá slovotvornej motivácii v jazyku ukrajinskom a naopak. Spočiatku sme si mysleli, že ukrajinský názov bol zavedený pod vplyvom ruského jazyka, kde táto dopravná

značka nesie názov „Скользкая дорога“. Po hlbšom pátraní sme ale zistili, že napr. aj Francúzi a Briti používajú rovnaké spojenie lexém *klzký/šmyklavý* a *cesta* resp. *vozovka* („*Chaussée glissante*“ a „*Slippery road*“) ako je tomu aj v ukrajinčine a ruštine. Je zaujímavé, že na Slovensku, v Českej republike a napr. Aj Nemecku sú motivantmi slová *nebezpečenstvo* a *šmyk* („*Nebezpečenstvo šmyku*“, „*Nebezpečí smyku*“ a „*Schleudergefahr*“). Nech už je názov akýkoľvek, podstatné je, že značka (nech jej jej vzhľad a názov akýkoľvek) upozorňuje na miesto alebo úsek vozovky so zvýšením rizikom vzniku šmyku vozidla aj na suchej vozovke.

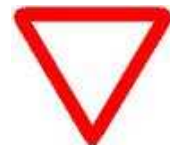
Перегін худоби, Дикі тварини

Názvy dvojice dopravných značiek sú si opäť podobné svojim vzhľadom ale ich názvy sa líšia, v slovenčine nesú tieto značky názvy: „*Zvieratá*“ a „*Zver*“. Veľmi všeobecne by sa dalo konštatovať, že v názvoch slovenských značiek sa uplatňuje princíp generalizácie, v ukrajinských názvoch, naopak, princíp konkretizácie. Podľa ukrajinského teoretika Zaryckého práve princíp konkretizácie umožňuje lepšie si predstaviť, o čo ide. A hoci aj na slovenskom znaku je vyobrazená krava a táto značka sa zvyčajne osádza v blízkosti ciest, alebo fariem, predsa len nesie veľmi obširný názov „*Zvieratá*“, ktoré možno preložiť do ukrajinčiny ako „*Тварини*“ – lexéma označujúca podobne všetky zvieratá!. V slovenčine by znel preklad názvu „*Prebiehanie dobytká*“, čo implikuje oveľa konkrétnejšiu predstavu toho, čo by vodič mohol na ceste očakávať. Podobne, názov „*Zver*“, ktorý možno preložiť ako „*Звіри*“ označuje divokú, väčšinou dravú zver, a nie len jeleňa, ktorý je vyobrazený na dopravnej značke. V slovenčine by ukrajinská značka niesla názov „*Divé zvieratá*“.

Дати дороги

Znaky sú si opäť podobné vzhľadom aj funkciou. Osádzajú sa na miestach zvýšeného nebezpečenstva, kde vodič musí dať prednosť v jazde iným vozidlám. Doslovným prekladom do slovenčiny by bolo „*dať cestu*“. Tu môžeme vidieť, že ukrajinská *дорога* neznamena len pás zeme, po ktorom sa chodí alebo jazdí (*смуга землі, по якій їздять і ходять*) ale v spojení so slovesom „*дати*“ (*dať*)- nadobúda cesta iný význam. „*Dať cestu*“ vlastne akoby implikuje zodpovednosť vodiča dať prednosť v jazde a práve preto sa v slovenských pravidlách cestnej premávky táto dopravná značka nachádza pod názvom „*Daj prednosť v jazde!*“

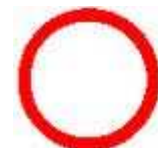

V inom prípade dopravného značenia sa slovné spojenie „*prednosť v jazde*“ prekladá ukrajinským pendantom „*перевага*“ čo môžeme ilustrovať na dopravnej značke **Перевага перед зустрічним рухом**. Ak by sme polysémantickú lexému *рух* prekladali ako *premávka* (čo je v tomto kontexte preklad adekvátny), možno názvu značky preložiť ako „*Prednosť pred protiídúcou premávkou*“. V origináli, t. j. slovenských pravidlách cestnej premávky je táto dopravná značka klasifikovaná pod názvom „*Prednosť pred protiídúcimi vozidlami*“.

Rovnaký princíp sa aplikuje pri dopravnej značke **Перевага зустрічного руху** kde slovenským ekvivalentom je „*Prednosť protiídúcich vozidiel*“.

Veľmi zaujímavou skupinou je pre našu štúdiu skupina zákazových značiek. Pre takmer všetky značky je typickým lexikálnym prvkom (samozrejme okrem lexému *заборонено*) slovo „*рух*“. Naopak, v slovenských pravidlách je to podstatné meno „*vjazd*“. V preklade do ukrajinčiny sa podľa slovníkov aj

kontextu javí ako vhodný ekvivalent „ob'їzd“. Túto lexikálnu jednotku ale nachádzame len v názve dopravnej značky **В'їзд заборонено**, ktorú možno preložiť do slovenčiny ako „Zákaz vjazdu“. Detailnejšie vnikneme do problematiky, keď sa pozrieme na slovenskú dopravnú značku „Zákaz vjazdu všetkých vozidiel (v oboch smeroch)“. Práve vyznačená časť, ktorú možno preložiť ako „в обидвох напрямках“ ukazuje, že pre slovenskú lexému „vjazd“ existujú v ukrajinčine dva možné ekvivalenty. A síce v názve dopravnej značky **Рух заборонено** označuje nami sledovaná lexéma *рух* zákaz vjazdu všetkých druhom vozidiel, čo je ale dôležité- v obidvoch smeroch, to znamená, že na takom úseku cesty nie je možné využívať dopravné prostriedky. Na druhej strane značka **В'їзд заборонено** zakazuje vjazd všetkým druhom vozidiel z jedného smeru jazdy (z opačného smeru sa umiestňuje dopravná značka „Jednosmerná premávka“). Z vyššie spomenutého môžeme vyvodiť nasledovné: *Рух заборонено*- „Zákaz vjazdu všetkých vozidiel (v oboch smeroch)“; *В'їзд заборонено*- „Zákaz vjazdu všetkých vozidiel“.

Ďalším zaujímavým kontextom do ktorého vstupuje ukrajinské „*рух*“ je podskupina príkazových značiek. Tie sa svojim vzhľadom ani významom nijako neodlišujú a sú na území obidvoch štátov rovnaké. Výraznou zmenou je ale názov značiek, ktoré súhrnne prikazujú smer jazdy len v smere, ktorým ukazuje šípka. Kým v slovenských pravidlách cestnej premávky sa ustálil názov „Prikázaný smer jazdy“ (ktorý možno preložiť ako *наказаний, призначений напрям руху*), v ukrajinských pravidlách stačí na vyjadrenie tohto dopravného príkazu len samotná lexéma **рух**.

Ešte zaujímavejším sa zdá byť dopravná značka **Круговий рух**, ktorú v slovenských pravidlách cestnej premávky poznáme ako „*Kruhový objazd*“. Slovo objazd resp. *об'їзд* sa používa taktiež ale v kontexte obchádzania prekážky na ceste (z ľavej alebo pravej strany)- *об'їзд переешкоди (з правого або лівого боку)*.

Z vyššie spomenutého teda možno teda vyvodiť záver, že v závislosti od kontextu a skupiny dopravných značiek, súčasťou názvu ktorých je lexéma *рух* môže byť preložená niekoľkými spôsobmi:

JAZDA	<i>Рух легкових автомобілів</i>
PREMÁVKA	<i>Двосторонній рух</i>
VJAZD	<i>Рух заборонено</i>
PRIKÁZANY SMER JAZDY	<i>Рух прямо</i>
OBJAZD	<i>Круговий рух</i>

Nasledujúcou dopravnou značkou, ktorá nás zaujala z hľadiska jej pomenovanie je dopravná značka **Кафе**. Identická slovenská značka nesie názov „*Občerstvenie*“, hoci i na nej je vyobrazená šálka kávy. Slovenský názov neoznačuje len konkrétny nápoj (v našom prípade kávu), ale všetky nápoje. Ba čo viac, lexikálna jednotka *občerstvenie* sa viaže nielen s nápojmi, ale aj s ľahším jedlom (bageta, tyčinka, atď.) Tento spôsob prekladu sme už spomínali. Jedná sa o generalizáciu (preklad hyperonymom) na jednej strane a konkretizáciu (preklad hyponymom) na strane druhej.

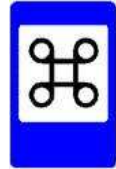
V ukrajinských pravidlách sa nachádzajú aj dopravné značky, ktoré sa v slovenských pravidlách cestnej premávky nevyskytujú. Tie sú pre nás zaujímave minimálne z hľadiska kultúrneho, keďže mnohé značky označujú realie typické pre danú krajinu.

Medzi takéto značky patrí **Пост ДАІ**. Pre slovenského šoféra by bola bez poznania ukrajinských reálií táto značka neznámou a nič nehovoriacou. *ДАІ* je skratka označujúca *Державну автомобільну інспекцію* (Štátna automobilová inšpekcia), teda niečo ako naša *Dopravná polícia*. Zodpovedajúcou značkou v slovenskom prostredí (aspoň z informačného a významového hľadiska) by pre to možno mohla byť „*Polícia*“.

Визначні місця

Na území Slovenskej republiky nemáme dopravnú značku, ktorá by upozorňovala na *významné miesta* (preklad názvu dopravnej značky). Na označenie takýchto významných a zaujímavých miest (či už z pohľadu kultúry, histórie alebo turizmu) sa využívajú rôzne informačné tabule a značky, ktoré sa ale nepovažujú za súčasť dopravného značenia.

Ďalšou značkou je **Питна вода**. Na Slovensku tento znak absentuje zrejme kvôli tomu, že na väčšine územia Slovenskej republiky je voda pitná, a ak aj nie je, nevyžaduje si to zavedenie a osadenie špeciálnej dopravnej značky informatívneho charakteru, ako je tomu na území Ukrajiny.

Виїзд на набережну або берег.

Takáto značka sa v slovenských pravidlách cestnej premávky nenachádza. Dôvodom nie je ani tak neexistujúca reália (preklad značky: „*Výjazd na nábrežie alebo breh*“) ako skôr fakt, že na území Ukrajiny sa táto dopravná značka osádza spolu s dodatkovou tabuľkou **Паромна переправа** („*Trajektová preprava*“), ktorá je už nositeľom istej *reálie*, ktorá u nás absentuje. Nieže by sa slovenský vodič nestretol s trajektom, ale na našom území sa takýto druh prepravy nevyužíva. Existuje len niekoľko miest na našom území, kde sa cez rieku dá previezť automobil pomocou kompy, ktorá využíva silu prúdu rieky. Čo je ale podstatnejšie, takýto druh prepravy nie je natoľko rozšírený, že by si vyžadoval implementáciu novej dopravnej značky.

Розвідний міст

Tu sa stretávame s podobným prípadom ako pri trajektovej preprave. Kvôli neexistujúcej reálii *otváracieho mosta* absentuje aj dopravná značka, ktorá by upozorňovala na druh takého mosta.

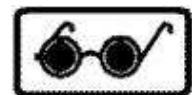
Вибоїна

Táto dopravná značka označuje na Ukrajine úsek ciest s výtlkmi resp. cestu, ktorá je vo veľmi zlom a nevyhovujúcom technickom stave. To že takúto dopravnú značku na Slovensku nemáme, nie je zapríčinené neexistujúcou reáliou, ale zrejme nám na označenie takéhoto úseku cesty stačí dopravná značka „*Nerovnosť vozovky*“. Tá ma však svoj ekvivalent v ukrajinskom dopravnom značení a síce „*Нерівна дорога*“. Vzhľadom na „kvalitu“ niektorých našich ciest by možno bolo vhodné zaviesť takýto druh dopravného značenia aj na našich cestných komunikáciách.

Сліпі пішоходи

Dodatková tabuľka poukazuje na fakt, že po prechode pre chodcov môžu prechádzať aj *nevidiaci chodci*. V našich pravidlách cestnej premávky sa takáto tabuľka bohužiaľ nevyskytuje.

Стоянка з непрацюючим двигуном

Táto dodatková tabuľka informuje, že na mieste, kde je osadené toto značenie, môžu byť odparkované len automobily, ktoré majú poruchu motora a teda nemôžu pokračovať v jazde. Do slovenského jazyka môžeme túto tabuľku preložiť ako „Parkovisko pre nepojazdné autá“.

Naša štúdia chce poukázať na fakt, že aj taká zdanlivo banálna vec, ako sú pravidlá cestnej premávky a názvy môže byť špecifická a odlišná v závislosti od jazykového a kultúrneho priestoru. Ukrajina je síce geograficky blízko, ale v európskom meradle sa táto „vzdialenosť“ akoby zväčšuje. Čo ale bolo dôležitejšie, nami skúmaný materiál nám poskytol možnosti analyzovať a sledovať javy z lingvistického a prekladového hľadiska a na praktických príkladoch sme ilustrovali dávno známy fakt, že to, čo sa javí ako ekvivalentné, nemusí byť v mnohých prípadoch aj adekvátne.

Literatúra

ДЕРЕХ З.Д., ОХРИМЕНКО О.А.: *Інтенсивний курс водіння автомобіля*. Київ: Арій, 2009. 56 с.

ДЕРЕХ З.Д. та ін.: *Дорожні знаки, дорожня розмітка*. Київ: Арій, 2009. 72 с.

ЗАРИЦЬКИЙ М.С.: *Переклад: створення та редагування: Посібник*. Київ: Парламентське видавництво, 2004. 120 с.

ЗУБКОВ, М.Г., МЮЛЛЕР В.К. 2007. *Сучасний англо-український українсько-англійський словник*. Харків : Школа, 2007. 768 с.

КОМИССАРОВ В.Н.: *Лінгвістика перекладу*. Київ: Міжнародні відносини, 1980. 167 с.

ПРАВИЛА ДОРОЖНЬОГО РУХУ: Офіційне видання. Київ: Арій, 2009. 64 с.

UČEBNICA PRE AUTOŠKOLY. Bratislava: Bertelsmann, 2001. 126 s.

Резюме

Наша стаття заподівається відмінностями між словацькими та українськими дорожніми знаками. Важливими були їхній вигляд і значення, але передусім їхня назва, яка не завжди співпадала зі словацькою, що спричинене відмінним культурним та мовним простором. Ми розглядали семантику слів і лексем. Досліджуваний матеріал нам надає можливості аналізувати лінгвістичні явища з мовної та перекладацької точки зору. У нашій статті можна практично подивитися, що мають теоретики перекладу на увазі, коли вони говорять про адекватний або еквівалентний переклад.